

A 25 éves Petőfi Társaság tagjai az MTA udvarán. Az első sorban Nogáll Janka, a jobb szélén Szabó Endre áll (fent). Nogáll Janka nekrológiájában közölt portréja (lent)

FORRÁS: VASÁRNAPI ÚJSÁG 1902, ÚJ IDŐK 1924

Férfiírás női tollból

N. KÓSA JUDIT

A modern háziasszony, már ha hallgatott Szabóné Nogáll Jankára, 1910-ben boraxszal főzte hófehérre a fehérneműt, aztán selyemmel bélelt, illatos szekrényben tárolta. Szecessziós bútorai között nem porlepte, hideg szalonban, hanem lakályos asszonyszobában várta vendégeit, élete párja pedig praktikus kialakított férfiszobában olvasgatott, dohányzott és pihent délutánonként. Ismerte a villanyvilágítást, de a mindennapokban még petróleummal borította fényárba az otthonát: a lámpabelet naponta letörölte, hetente kétszer körülvágtat, s hogy elkerülje a kellemetlen szagokat, minden héten újra cserélte. A konyhai zsiradékot hónapokon át régi vaslábosba gyűjtötte, és amikor nekifogott a szappanfőzésnek, igaz, hogy az egész napja ráment a procedúrára, de a végén nyert nyolc és fél kiló színszappant.

Ha lakást bérelt, csukott ajtók és ablakok mellett elégetett négy-öt krajcár ára ként, így biztosítva, hogy családját és bútorait semmiféle kellemetlen élősködő ne várja az új otthonban. Rozslisztból és hamuból kavart pép-pel szigetelte fagyveszély ellen az ablaktáblákat, vízből, szeszből, iszapolt krétából, angol vörösből és fehér bolusból csinált pasztát, amikor fényesíteni akarta az üveget. A szalicilsvat nemcsak a mosogatáshoz, hanem a romlásnak indult hús feljavításához és a tej frissen tartásához is bátran használta.

„Nagyon természetes, hogy ezt a munkát nem a háziasszony végzi. Rendes, boldog körülmények között természetesen. (És mi ilyeneket kívánunk az olvasóinknak.) De tudnia kell, részint azért, hogy a tekintélyét fenntartsa (...) Főként pedig azért, mert maga is ismervén a munka rendjét, azt a cselédjétől is megkövetelje” – írta az Érdekes könyvtár sorozatban megjelent könyvben a szerző. Amúgy már a bevezetőben hangsúlyozta: „Az asszony többnyire kenyérkereső társa is a férjének – azonkívül, hogy fejlett leánynevelésünk jóvoltából vele nemcsak mindig egyforma szellemi színvonalon áll, de sokszor még alaposan fölül is múlja. (...) A modern asszony ma már gyakorlatilag talán főzni sem tud, de elméletileg a házvezetés minden fortélyát ismeri. Az ételeket a kevesebb értéket számítható asszony, a szakácsnő készíti (...) A modern asszony nem keze, hanem feje az otthonának.”

Talán nem tévedünk nagyon, ha egy cseppnyi bosszúságot vélünk felfedezni e kemény szavak mögött. Mondjuk annak az asszonynak a türelmetlenségét, aki mögött évtizedek óta kajánul összesúgnak a pletykás népek, és elégedetten újságolják egymásnak: lám, a híres szakácskönyv- és háztartástan-szerző, bezzeg, amikor Iglófürdőn otthagya a cselédje, sürgönyözni volt kénytelen Pest-

re, az uráért, mert Szabó Endre szerkesztő úr legalább a pörköltfőzéshez értett, míg ő maga egy rántottát is képtelen volt összeütni.

De hát hol is tanult volna ilyesmit? Nogáll Janka apja törvényszéki bírósági tanácsos volt, nagybátyja püspök, a nagyváradi tanítóképzőt magántanulónaként, szülei nagypolgári otthonából végezte el, Gyulán. Már tizenhat éves korában közölték írásait a fővárosi lapok, tizenkilenc esztendősen pedig – 1880-ban – hozzáment a nálánál tizenkét évvel idősebb Szabó Endréhez. A jeles író és költő ekkor állt pályájának zenitjén: verseit ismerte az egész ország, sőt az Alacsony-Tátrában lévő Iglófürdőn, ahol villát birtokolt, egyik költeményét még érebe is öntötték, így tisztelgett előtte a fürdőhely közönsége. Írásait lapok sora jelentette meg, bár az emberek meg-megütköztek szabadgondolkodói kifakadásain. Mindeközben ő volt Jókai Mór Üstökös című élclapjának szerkesztője – majd 1882-től tulajdonosa is –, de mivel a háztartás fenntartása és a két fiúgyermek felnevelése biztosabb jövedelmet

lád című cikkben 1895. május 26-án: ebben a „nő-kérdést” egy vasúti kocsiban megvitató urakról ír, szelídnek épp nem mondható iróniával szurkálva a nőknek kizárólag anyai szerepet szánó férfiak dölyfét.

A férje nevét mindvégig ebben a csak majd egy évszázaddal később hivatalosuló formában viselő Szabóné Nogáll Janka állandó szereplője lett az újságok híreinek. Hol azzal került be a lapokba, hogy tagjai közé választotta az írókat tömörítő Petőfi Társaság, hol meg azzal, hogy a társaság közgyűlésén „behízogló hangján elcsevegte a Második feleség című novelletojt”. Hír volt, ha megnyitó beszédet tartott a nőnevelés új fellegvárában, a Váci utcai szabászati mintaiskolában, és az is, hogy férjével az utolsó pillanattig ápolták a tüdőbajban haldokló Reviczky Gyula költőt.

A legtöbben persze bizonyára onnan ismerték az írónő nevét, hogy nemcsak megírta az első magyar lányregényt – ez volt az 1895-ben közreadott Pipiske –, hanem évti-

”

A legtöbben persze bizonyára onnan ismerték az írónő nevét, hogy megírta az első magyar lányregényt: ez volt az 1895-ben közreadott Pipiske.

”

ketelt, Mikszáth Kálmán közbenjárására idővel a Földművelési Minisztérium kiadásában megjelenő Néplap szerkesztői stallumát is sikerült elnyernie. Mondandójának nyeresége ekkoriban már sokat szelídült, olyannyira, hogy 1902-ben a Népszava kemény cikkben bírálta, felróva neki: olybá tűnik, az egykori baloldali hérosz immáron „szerelmes” a földművelési miniszterbe, Darányi Ignácba.

De ne higgyék, hogy Nogáll Janka csak írói munkásságában képviselte az a nézetet, hogy a modern asszonynak férje szellemi (és családfenntartó) társául kell szegődnie. Bár a nyolcvanas éveket szinte teljes egészében az anyai és a háziasszonyi teendőknél szentelte, 1890-től munkába állt a Divat Szalon szerkesztőjeként, és ezt a munkát halála pillanatáig folytatta. Szerkesztette emellett a Háztartás című lapot és a Hölgyek Naptárát, rendületlenül írta háztartási útmutatóit, szakácskönyveit és illemtani kalauzait. Rendszeresen vitt tárcarovatot a legnagyobb pesti újságokban – 1895–96-ban például a Fővárosi Lapok címodalán jelentek meg írásai kétheti rendszerességgel. Olykor olyan fricskákat is megengedett magának bennük, mint a csa-

zedeken át fáradhatatlanul ontotta a fiatal lányok okulására, érzelmi és erkölcsi nevelésükre szolgáló elbeszéléseket és regényeket. Vélhetően ezek az írások ugyancsak szilárd alapul szolgálták a családi költségvetésben.

Mert az író házaspár lankadatlan munkája ide vagy oda, a pénzühiány azért meglehetősen szigorú rendezőelv lehetett a Szabó család életében. Erre következtethetünk például abból, hogy az 1912-ben kiadott Az úri konyha című tanácsadóban Nogáll Janka mindennél több teret szentelt a takarékoskodás fortélyainak, és a pontos könyvelés mikéntjére is megtanította olvasóközönségét: „...a háziasszony két háztartási könyvet vesz. Egy nagyot az egész havi háztartás pontos bejegyzésére s egy kis kézi jegyzőkönyvet, amely a pénztárczájával együtt rendszeresen a házi ruhája zsebében lesz. (...) Ugy a tizenkét nagy, mint a tizenkét kis jegyzőkönyvet egész évben meg kell őrizni és december végén be kell szolgáltatni, hogy a kiadások főkönyvébe, amelyet a legtöbb családban az apa és férj vezet, a mi kis gazdálkodásunk adatai is helyet foglaljanak.”

Ekkorra persze már sok minden megvál-

tozott. A család kiköltözött a Pesttől irdatlan távolságban lévő Rákosligetre, ahol falusias körülmények lévén ugyan olcsóbb volt az élet, de a városba bejárni jelentős költséget jelentett. Szabó Endrét, aki rutén nyelvi környezetben felnővén az orosz nagyregények fordítójaként szerzett magának új hírnevet, Arcibasev Szanin című művének egy passzusa miatt még 1909-ben perbe fogták szeméreméért és istenkáromlás vádjával – s bár az esküdtszék végül felmentette, idővel a Néplap szerkesztői állásától is kénytelen volt elbúcsúzni. 1910-ben a község három éven át viselt bírói tisztéről is leköszönt. 1914. január 30-án pedig arról adott hírt a Budapesti Hírlap, hogy Szabóné Nogáll Janka „hónapok óta nagybeteg”, de „az orvosok kijelentése szerint rövidesen meggyógyul”.

Nem tudom, túlzott volt-e ez a reménykedés, vagy egyszerűen a háborús nehézségek okozták, de tény, hogy Szabóéknak ezt követően szinte nyomuk vész. A ritka híradásokból csak annyit tudni, hogy Szabó Endre 1919 márciusában Villámlások címmel adta közre forradalmi verseit, majd júniusban rákosligeti otthonában köszöntötték tisztelői „a jeles orosz-fordítót és író”. Azt pedig már csak az 1924 februárjában jegyzett nekrológiájában írta meg Kadosa Marcel, hogy három évvel korábban, amikor a költő egy a Nyugatban közölt versben panaszkodott a borzalmak elhagyatottságát, egykori Üstökös-beli szerkesztőtársai összefogtak, eladták vele a rákosligeti házat, felszámoltatták az ottani „unalmas szegénységet”, és feleségével együtt beköltöztek egy Damjanich utcai panzióba. (Ez minden bizonnyal a 28/B alatti, viszonylag új és kényelmes Szappanyos-panzió volt.) Akkortól legalább eljárhatott a közeli Dohány utcába, az Otthon írók és újságírók körébe, beszélgetni a régi társakkal.

Nogáll Janka még abban az évben utána-halt. Alig töltötte be a hatvanhármát, amikor – mint a Pesti Napló precízen beszámolt róla – szélütést kapott, amely tíz nap elteltével megisméltódott, és ezt már nem élte túl. A lapok szerkesztőként, íróként, lányregények szerzőjeként, Szabó Endre feleségként búcsúztatták – egytől egyig a kishírek között, láthatóan bogarászva emlékeik között, ki is volt ez a már majdnem elfeledett híresség.

Csak a régi barát, Kadosa Marcel szentelt neki egy önálló cikket a Nyugat hasábjain. Ő viszont szinte indulatatosan idézte, hogy a szegénység miatt női irodalmat művelt, habár roppant távol állt tőle a hölgyek világa, „kénytelen volt a divatról írni, noha életében se volt talán egy divatos ruhája, közölt pompás menüket és ételrecepteket, de ő maga főzni se tudott”. De – tette hozzá – „e fonák élet terhet könnyedén viselte”, mert „egy percre se rendült meg benne, hogy nem ő az igazi író, hanem az ura”. Annak ellenére nem, hogy nagy ritkán, amikor valami olyasmit írt, amit valóban fontosnak tartott, „annak emberlátó ereje, hamiskás humora, finom pikantériája és adatgazdagsága után senki se mondotta volna, hogy nem színtiszta férfiírás az, amit alkotott”.